

Надежда Љ. Сатарих

Удружење грађана „Снага пријатељства“ – Amity, Београд

НАСИЉЕ НАД СТАРИЈИМ ОСОБАМА

Сажетак

Предмет овог рада је анализа све присутније појаве насиља над старијим особама у нашој земљи. Србија спада у демографски старе земље и суочава се са бројним последицама старења становништва које су значајне и далекосежне. Један од изазова је, не само за саме старије особе, већ и за друштво у целини како да се старије особе заштите од појава занемаривања, злостављања и насиља. Циљ рада је да се укаже на генезу насиља, посебно над старијим женама, појавне облике, као и на налазе доступних истраживања и података. Истовремено, рад указује на правце унапређења система заштите жртава. Рад се базира на синтези различитих извора. Коришћени су подаци из доступних истраживања на тему, статистички подаци о појави из извештаји установа социјалне заштите, а коришћени су и други документи. Породично насиље над старијима се евидентира тек код око 0,12% од укупне популације старијих у Србији, а код оних који су на смештају у институцијама социјалне заштите, код до 0,8% од укупне популације на смештају. Насиље над старијима је распрострањеније и у кругу породице и у институцијама за смештај него што је оно документовано и процесуирано. Према доступним истраживањима, оно се креће од 2% до 10% популације старијих, а неки облици занемаривања су присутни и до скоро трећине ове популације. Насилници су најчешће из круга најближих сродника, а у институцијама су то други корисници. У тек око 6% евидентираних случајева породичног насиља се изричу мере заштите или

подносе кривичне пријаве, док о ефектима истих нема података. Дате су и препоруке за унапређење заштита жртава.

Кључне речи: злостављање, насиље и занемаривање старијих, родна равноправност, старије жене, мере заштите.

1. РАЗЛИЧИТИ АСПЕКТИ СТАРЕЊА

Старење становништва представља једну од највећих друштвених промена на глобалном нивоу на почетку 21. века. Ни наша земља није поштеђена тога, и већ сада спада у демографски старе земље, јер сваки шести њен становник има 65 и више година. У 2015. години, у Србији живи 7,1 милион становника. Око 17,4% њих или 1.250.316 су особе са 65 и више година а приближно 3,6% или 258 хиљада је оних старијих од 80. Данас је у Србији више старијих него деце узраста до 15 година. Као и у другим европским земљама, и у нашој се очекује повећање удела старијих и у будућности. До 2030, иако је тренд смањења укупног броја становника, предвиђа се да пораст ове популације иде на 22%. Проценат најстаријих (80 и више година) ће се више него удвостручити.

Последице старења становништва су значајне и далеко-сежне за све области друштва. Стога се питања старења морају увести у све области политике да би се друштво и економија ускладили са демографским променама. Старије жене и мушкарци могу имати бројне изазове за достојанствено старење. Сваки од изазова би требало да узме у обзир различите позиције и потребе старијих жена и мушкараца. Зато је нужност да се питање родне равноправности уведе у друштво које стари.¹⁾ Родни аспект старења потврђује тенденцију да жене живе дуже од мушкараца и да више жена живи само.²⁾ Многе старије особе, а посебно жене, под повећаним су ризиком од нехуманог понашања, занемаривања и злостављања. Таква поступања према старијима могу довести до озбиљних психолошких траума, физичких повреда, па чак и смртних исхода. Утицај родне неравноправности током читавог њиховог живота погоршава се у старости, а често је дубоко

1) Економска комисија УН за Европу (UNECE), *Политике старења бр. 2, Родна једнакост, рад и старење*, новембар 2009, стр.1, превод: Министарство рада и социјалне политике Републике Србије, Интернет, https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE-WG.1-4-Ser.pdf, 04/11/2015.

2) На 100 жена старијих од 65 година има 73 мушкарца, док на сваких 100 жена старијих од 80 година има 59 мушкараца. Извор: Попис становништва из 2011.

укорењен у културним и друштвеним нормама. Немоћне старије особе су најосетљивије на појаву насиља и друга деструктивна понашања која их доводе у опасност или им наносе повреду или штету. Оне су често жртве не само директних форми насиља, већ и занемаривања основних потреба, повреде достојанства, забране социјалних контаката и сличних деградирајућих поступака.³⁾

Однос друштва према старијима, у целини гледано, није баш позитиван. Они се чешће доживљавају и перципирају као терет друштва него као ресурс или равноправни чланови са свима осталима. То доприноси њиховој друштвеној изолацији, маргинализацији и живљењу без минимума достојанства.

2. ГЕНЕЗА НАСИЉА НАД СТАРИЈИМА

Насиље над старијим особама је појава која је постојала и раније у свим друштвеним системима и државним уређењима, а постоји и данас, само су мотиви и веровања на којима је насиље почивало били другачији као и терминолошка одређења.

Положај и однос према старијим лицима кретао се зависно од друштвено-економских прилика, традиције, културе и обичаја, од пуног уважавања и поштовања до крајње небриге, обесправљености, па чак и суровости према старијима, и од стране најближих. Прилике су одређивале да ли су стари људи „владали” или су били презирани, мучени, чак и убијани. Понекад би, напуштени од породице, и сами дизали руку на себе.

„Сима Тројановић, први српски школовани антрополог, наводи пример напуштања стараца код америчких Индијанаца када су деца остављала родитеље у прашуми, како би их појеле дивље животиње. Сличне примере налазимо и у Малезији где су се болесни старци напуштали или живи сахрањивали. Податке о убијању старих налазимо и код Страбона (Кавказ и Индија), Херодота, Цицерона, Валерија Максимуса који истиче праксу тровања, али и податак да су Германи бацали са литице немоћне и богаље. О овом обичају, извештавао је и Марко Поло на својим путовањима по Далеком Истоку истичући и канибалску праксу по убијању стараца.”⁴⁾

3) Економска комисија УН за Европу (UNECE), *Регионална стратегија за имплементацију Мадридског плана*, 2000. ECE/AC.23/2002/2/Rev.6 од 11. септембра 2002. године, Интернет, http://www.unece.org/pau/_docs/ece/2002/ECE_AC23_2002_2_Rev6_e.pdf, 04/11/2015.

4) Антропологија инфо, *Ланом*, 29. јануар 2011, Интернет, <http://www.antropologija.info/prirucnik/lapot>, 04/11/2015.

У нашим крајевима, из прошлости је познат обичај лапота, убијања стараца, који су вршила деца или најближи сродници, када најстарији члан породице више није био способан да привређује. Најдуже се задржао у источној и југоисточној Србији скоро до краја 19. века.

Без обзира на мотиве и веровања на којима су почивали наведени обичаји и имао се такав однос према старијим особама, у суштини се радило о својеврсном породичном насиљу према остарелим сродницима.

О насиљу према најстаријим члановима породице, код нас постоје записи и из 20. века. У дневном листу *Политика* из новембра 1935. године објављени су и чланци са насловима „Син убио оца да се овај не би по други пут оженио” и „Унук убио бабу која га је злостављала”.⁵⁾

3. ДЕФИНИЦИЈА, ОБЛИЦИ И МЕСТО ДОГАЂАЊА НАСИЉА

Изучавања појаве насиља под термином *злостављање старијих особа* појављују се седамдесетих година 20. века. Први пут су га описали Бејкер и Бурстон у часопису *British scientific journals* 1975. године као „granny battering“ или „злостављање бакица“, но истраживачи су показали интерес тек крајем осамдесетих, односно почетком деведесетих година. Оно што је од самог почетка било неуједначено је дефиниција појма. Неки истраживачи користили су термине *малтретирање старијих*, други су користили *злостављање у старијем добу*, *занемаривање* и сл. Док већина дефиниција укључује елементе као што су злоупотреба моћи, поверења и неједнакости, норвешки истраживачи идентификовали су злостављање старијих као „троугао насиља“, који укључује жртву, починиоца и друге, који су директно или индиректно то посматрали. У неким земљама као што је Кина, нагласак је на складу и поштовању унутар заједнице, те се занемаривање старије особе сматра злостављањем старије особе. Ако члан породице недовољно испуњава своје сродничке обвезе у смислу бриге око храњења и бриге, улази у категорију злостављања.⁶⁾

5) Петар Манојловић, „Породично насиље над остарелим члановима породице“, часопис *Геронтологија* Геронтолошко друштво Србије, Београд, бр. 1/2000, стр. 77.

6) Силвиа Русак, *Насиље над старијим особама*, Правни факултет Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2006. стр. 3.

У документу *Светски извештај о насиљу и здрављу* из 2002. године насиље према старијим особама дефинисано је као: „сваки појединачни или понављајући чин или недостатак одговарајућег поступања, које се догађа у било којем односу очекивања и поверења, а које узрокује штету, бол, неприлику и/или невољу старијој особи.“⁷⁾ Насиље над старијима укључује и разликује физичко, психичко, сексуално, финансијско или материјално злостављање и занемаривање. Било који од ових видова насиља, када су у питању старије особе, може имати компоненту родне заснованости, јер у већој мери погађа старије жене, оне који немају моћ да му се одупру.

Физичко насиље подразумева наношење бола или повреде, физичку присилу или физички или лековима изазвано обуздавање старије особе. Овај облик насиља може да укључује:

- дарање, шамарање, гурање, дрмусање, чупање за косу, штипање, увртање руке, саплитање, итд.
- присиљавање старије особе да остане да лежи у кревету или да седи у столици, да остане закључана у соби или стану - ограничавање слободе кретања, итд.
- ускраћивање прописане терапије или пак намерно пре-дозиравање лекова (повећавање дозе лекова а без консултација са лекаром како би „успавали“ оболелог старијег члана и тиме имали већу контролу над њим);

Психичко (и емоционално) злостављање, је наношење менталне патње старијој особи. Оно се најчешће појављује али је велики изазов препознати га. Посебно је изазов препознати психичко насиље када је оно начин спровођења контроле путем принуде или контролисаног понашања старијих особа (када им наређују да нешто раде или како да поступају).

У теорији, психичко насиље је било које вербално или невербално поступање које смањује самопоштовање старије особе. Оно подразумева:

- претње о коришћењу насиља, као и претње да ће их неговатељ напустити или их оставити саме, или претње да им неће дати храну или лекове;
- ругање, називање погрдним именима и сл.;

7) World Health Organization, *World Report on Violence and Health*, Интернет, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf, 01/11/2015.

- када им забрањују да им неко дође у посету, недозвољавају да виђају унукe, игноришу их, забрањују да користе телефон и сл.;
- поступање са старијима као да су деца;
- наметање питања смрти и намерни разговори на ту тему;
- негирање права старијих (право на избор партнера, право на мишљење, право на приватност, право да самостално донесе одлуку о смештају у установу, итд.);

Психичко насиље изазива код старије особе осећај несигурности, застрашивања и очаја.

Сексуално насиље је сексуални контакт било које врсте са старијом особом без њеног пристанка. Поразумева све облике сексуалног понашања, искоришћавања и узнемиравања, којима се деградирају и понижавају жене, као и радње које се чине противно њиховој вољи, укључујући и силовање. Ову врсту насиља често прати и физичко и психичко насиље.

Финансијско/материјално злостављање подразумева израбљивање, односно, економско искоришћавање старије особе. То укључује и ситуације када се без дозволе старије особе користи њена имовина или новац, када се дозвола добије под принудом (одрицање од наследства, принудно склапање уговора о доживотном издржавању) или пак када се то чини са дозволом али на непримерен и недоговоран начин. Финансијско злостављање обухвата и:

- крађу/плачку новца, пензије, накита или других вредности, невраћање новца позајмљеног од старије особе;
- продају имовине старије особе без њеног пристанка;
- потписивање докумената уместо старије особе, злоупотреба пуномоћја;
- лагање о стварној цени при куповини робе за старије особе;
- мењање садржаја тестамената које су старије особе склопиле а без њиховог знања;
- злоупотреба лишења пословне способности или старатељске функције;

У пракси је често присутно и занемаривање потреба старијих особа. То је, заправо, одбијање или неиспуњавање обавеза пружања неге старијој особи. Оно може подразумевати:

- да елементарне потребе старијих нису задовољене – недостатак адекватне исхране, недостатак одеће, обуће,

- средстава за личну хигијену, помагала која омогућавају мобилност или побољшавају комуникацију;
- старијима није пружена неопходна нега и помоћ – ускраћивање примерене здравствене заштите или када се избегава или занемарује потреба одласка код лекара – када нпр. код лекара годинама по исту медикаментозну терапију иду сродници. Лекар исту преписује и даје без прегледа старије особе;
 - да неко други одлучује у име старије особе или она не сме да изнесе своје мишљење, или ако уместо ње неко други обави посао који је она могла да обави сама и сл.;
 - да се старијој особи намећу одговорности и обавезе које нису у складу са њеним психофизичким стањем;
 - да су социјално изоловани, односно када им се ускраћују социјални контакти до којих им је стало;
 - да су други чланови породице потпуно равнодушни у односу на старију особу, њено стање и када напросто игноришу све шта се са њом догађа;

Код старијих особа често је присутно занемаривање и запуштање њихових потреба. То доводи до излагања ризику од нарушавања њиховог физичког и менталног здравља. Последице изложености насиљу могу бити далекосежне и бројне, од погоршања ионако нарушеног здравља, физичког и менталног, па све до губитка материјалне сигурности тако битне у старости. Све то оставља дубоке психичке ожиге. Често изазива трајну непокретност или пак и смрт особе.

Ове појаве се веома често догађају, али оне су недовољно препознатљиве, било због незнања жртве да може тражити заштиту, непријављивања случаја, непризнавања да се то догађа. Оно што је у широј јавности познато када је у питању насиље над старијима, представља само део стварности и то оне о најдрастичнијим облицима физичког насиља и то насиља са смртним исходом.

Најчешће форме насиља према старијим особама дешавају се у оквиру односа неге и старања, унутар куће или неке од институција у којима старији бораве. Оне обухватају различите акције физичког, психичког, сексуалног и економског насиља и занемаривања (што укључује и уздржавање од деловања), које изазивају бол, патњу или узнемирење старије особе. Свака особа може искусити више од једног облика злостављања у исто време. Најприсутније је психолошко насиље, економска експлоатација,

па грубо занемаривање њихових потреба, па физичко, и сексуално насиље. У већини случајева се ради о комбинованим облицима.

Насиље над старијима се најчешће догађа у кругу породице било да се ради о породици у којој живи више генерација или да старији живе сами. Злостављање од стране чланова породице може се догодити и када је старија особа смештена у установу.

Етиологија насиља у породици је условљена различитим факторима, почев од генетских, преко болести насилника, па до социјално провоцирајућих: сиромаштво у кругу породице или материјална депривација старијих чланова породице могу довести до насиља над њима; злоупотреба алкохола или психоактивних супстанци неког од чланова породице често води ескалацији насиља, којег нису поштеђени ни најстарији чланови, посебно старије жене; породични проблеми повећавају ризике од насиља.

Они који чине насиље, често су и сами били жртве насиља или су одрастали у породици где је насиље било уобичајени образац понашања.

Болест старије особе, посебно психичка измењеност, може бити окидач за насиље од неформалног неговатеља. Исто тако, и недостатак одговарајућих сервиса подршке у локалној заједници може бити окидач за занемаривање, злостављање и насиље над старијима. Осим тога, психичке и физичке потешкоће/болест супружника или млађег члана породице престављају додатни ризик за насиље.

Опасност од повећаног ризика од насиља у породици може представљати и живљење у скученим стамбеним условима, када се практично старији присилно премештају у установе за смештај само зато да би се добило проширење стамбеног простора, а не зато што је то лични избор или жеља старије особе.⁸⁾ У неким случајевима се старије особе измештају у помоћне просторије да тамо живе саме како би у заједничком домаћинству било више простора за остале чланове.

Иако су различити облици породичног насиља над старијима најраспрострањенији, они су најмање пријављивани. Непријављивање, а често и непризнавање појаве насиља над старијим члановима у породици и доприноси тешко препознатљивом феномену. Посебно се ћути о латентним облицима психолошког на-

8) Бранислава Кнежић, „Насиље над старима – друштвено и научно запостављено подручје“, *Журнал за криминалистику и право*, Криминалистичко полицијска академија, Београд, бр. 1/2010, стр. 70.

сиља, занемаривању потреба или злоупотреби старијих особа, а они су заправо и најчешћи.

Најчешћи разлог породичног насиља над старијим особама је користољубље, мада он није једини. Некада се насиље чини из сопствене немоћи или незнања. Ово посебно у случајевима када сродници/најближи који живе са старијом особом, а која пати од измењених психичких стања, нпр. деменције, имају улогу неформалног неговатеља те особе. Углавном сродници нису упознати са манифестним понашањима такве особе, па често грубо реагују како би је спречили у неким понашањима, преуоквирили понашања или је приволели на одређена поступања (облачење, исхрана, узимање лекова). Насиље може бити последица и синдрома изгарања неформалних неговатеља или раније поремећених међусобних односа.

Учесталом насиљу доприноси и блага друштвена осуда породичног насиља. Учиниоци насиља су најчешће деца (у скоро половини случајева), затим супружници/партнери или бивши партнери (у 25% случајева) и исто толико остали чланови породице.⁹⁾

Други вид насиља је институционално, односно оно које се догађа у различитим јавним институцијама – болницама, установама социјалне заштите и другим јавним установама где се игноришу и занемарују специфичне потребе старијих. Оно се често догађа због недовољне обучености особља које ради са старијима о специфичности поступања у конкретним приликама (нпр. са особама које пате од деменције или имају друга измењена психичка стања). И у установама је познат синдром „изгарања“ особља и онда то може да буде разлог за злостављање и насиље над старијима. Често особље у установама занемарује потребе корисника и на начин што има потребу да их заштити. У установама за смештај, континуирано непоштовање приватности корисника може имати психолошке последице, што онда представља акт насиља над њима.

Насиље над старијима, који се налазе на институционалном смештају у установама социјалне заштите, поред професионалаца и волонтера који пружају услуге, могу чинити чланови породице или други посетиоци старијих, као и други корисници установа. Међу документованим случајевима насиља у установама за сме-

9) Невена Петрушић, Наташа Тодоровић, Милутин Врачевић, *Насиље над старијим особама – студија о насиљу у породици*, Црвени крст Србије, Београд, 2012, стр. 52.

штај највећи је број оних које врше други корисници. На институционалном нивоу, култура и правила установе омогућава или утиче на злостављајуће понашање запослених.

На крају, насиље се догађа у локалној заједници – различити видови криминала над старијим и немоћним особама, које може вршити било ко. Стари су и жртве разноврсних произвођача који нуде производе за повратак виталности.¹⁰⁾

Злостављање старијих особа је озбиљан проблем који, како наводе међународни документи, захтева хитну пажњу и акцију на повећању јавне свести о проблему, превенцији догађања и унапређењу приступа информацијама, заштити и подршци. Државе и њене институције су одговорне да обезбеде заштиту старијих особа од злостављања, односно, насиља, било где да се оно догађа. Чак и када се догађа у породици, то није приватни, већ друштвени проблем и морају бити предузете све неопходне мере заштите и подршке жртви. Нашу државу на то обавезују међународни акти у вези са овом облашћу, а које је држава потписала и ратификовала, као и национални законодавни оквир.

Међутим, због несагласности у дефинисању и извештавању о инцидентима, мало је ваљаних и поузданих података о томе колико је распрострањено насиље према старијим особама, не само код нас, већ и у свету. Упечатљив је податак Глобалног извештаја о превенцији насиља из 2014. године, Светске здравствене организације, који констатује да је злостављање старијих најмање истраживано међу типовима насиља. Само 17% (свака шеста) од 133 анкетиране земље је спровело истраживања о злостављању старијих укључујући ту 32% земаља у региону Европе. Карактеристично је да су земље са нижим приходима најмање истраживале ову појаву.¹¹⁾

Код нас, на иницијативу организација цивилног друштва које раде са старијима/за старије, чланица мреже Хуманас, од 2007. године се обележава Међународни дан борбе против злостављања старијих. Установљавање тог дана на глобалном нивоу покренула је 2006. године Међународна мрежа за превенцију злостављања старијих (ИНПЕА) и први пут га обележила 15. јуна. Генерална скупштина Уједињених нација је овај дан ратификова-

10) Бранислава Кнежић, *op. cit.*, стр. 71.

11) World Health Organization, *Global Status Report on Violence Prevention 2014*, Интернет http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/report/report/en/01/11/2015.

ла 2010. и од тада се он обележава као Светски дан борбе против злостављања старијих свуда у свету.

4. ИСТРАЖИВАЊА О ПОЈАВАМА НАСИЉА

Веома је мало истраживања о појавама насиља над старијим особама. То подручје је и друштвено и научно запостављено, како у свету, тако и код нас. Много већи број истраживања је из области насиља над децом и насиља над женама. Студије показују да између 2% и 10% старијих особа у свету је подвргнуто неком од облика насиља.¹²⁾ Савет Европе је 1991. године покренуо истраживање насиља над њима у 21 земљи Европе. Резултати су објављени 1993. године, и они су показали да је 8% старијих особа изложено насиљу у породици.¹³⁾ Значајно истраживање је спроведено и у Сједињеним Америчким Државама, које је трајало 9 година, а вршено је на узорку од 2.812 старијих особа, од којих су идентификоване оне које су доживеле неки облик насиља. Добијени налази су показали да у контролној скупини, у којој није било злостављаних, 40% старијих је још било у животу, док је у скупини у којој су били старији, жртве злостављања, преживело је свега 9%. Ови налази показују колико насиље над старијима може да се сматра додатним ризиком за смрт.¹⁴⁾

У Србији, у истраживању, које је обављено анализом објављених чланака о убиствима старијих у кругу породице у дневном листу *Политика*, током три месеца у 1997. и 1999. години изведене су карактеристике породичног насиља над остарелим члановима породице:¹⁵⁾

- у трагичним породичним сукобима, најчешће су страдали остарели очеви и деде и бабе и то од стране синова и унука (у 41% случајева синови убијају своје очеве, у 29% случајева унуци убијају деду или бабу а у 18% случајева остареле супруге убијају свога, такође остарелог супруга, најчешће алкохолизованог). У 81% случајева, радило се о члановима најуже породице, а у 19% у питању је била тазбина (зет, свекар, стрина, снаха);

12) Бранислава Кнежић, *op. cit.*, стр. 71.

13) Силвија Русак, *op. cit.*, стр. 1.

14) *Ibid*, стр. 3.

15) Петар Манојловић, *op. cit.*, стр. 77–78.

- међу жртвама доминирале су особе мушког пола (71%), као и међу насилницима 86%. У 76% случајева трагични породични сукоби се јављају међу сеоским становништвом.
- међу узроцима ових породичних трагедија, у 50% случајева су материјални интереси (33% нерашчишћени имовински односи, а 17% пљачка), затим лична нетрпељивост (28%), па агресивно понашање (17%);

Црвени крст Србије је 2009. године спровео Истраживање на тему дискриминације, занемаривања и злостављања старијих у 8 општина у Србији. Налази тог истраживања су показали да је 32% испитаних старијих људи имало лично искуство са неким од облика занемаривања и злостављања (жртве физичког злостављања – 2,5%).

У истраживању¹⁶⁾ о процесуираним делима насиља у породици на подручју полицијских управа у Нишу и Новом Саду током 2010. године, око 10% дела је извршено према старијим члановима породице, што потврђује да се ово насиље мање пријављује и теже открива у односу на насиље према млађим члановима породице. Више од 75% старијих особа које су биле изложене насиљу у породици су женског пола, што потврђује родну димензију насиља у породици. Међу извршиоцима дела насиља према старијим члановима породице у истраживаном узорку највише је мушкараца (преко 90%), а највећи број извршилаца има између 35 и 45 година, што указује да ово насиља најчешће врше њихова деца и унуци. Насиље према старијим женама које врше њихови супружници „наставак” је континуираног насиља којем су оне биле изложене и у млађим годинама. Повод за процесуирање дела насиља над старијим особама у породичном контексту представља физичко насиље. Психичко насиље се ретко пријављује, јер се недовољно препознаје, постоји висок праг толеранције на ову врсту насиља, не очекује се реакција институција система, јер постоји тешкоћа у његовом доказивању.

Током реализације мониторинга људских права старијих који се налазе на смештају у државним и приватним установама социјалне заштите у 2013. години, истраживана је и појава насиља над старијим женама, корисницама услуга.¹⁷⁾ У фокусу

16) Невена Петрушић, Наташа Тордоровић, Милутин Врачевић, *op. cit.*, стр. 75.

17) Надежда Сатарић, Александра Милићевић-Калашић, Тања Игњатовић, *Обесправљени из незнања – Извештај о мониторингу људских права старијих на резиденцијалном смештају у Србији*, Удружење грађана „Снага пријатељства“- Amity, Београд, 2013. стр. 59–66.

интересовања била су искуства корисника домова са насиљем у самој установи, било да оно долази од стране запослених или од других корисника или пак посетиоца и чланова породице, а потом и ранија искуства са насиљем у породици.

Констатовано је да насиља у установама за смештај старијих лица има и то у различитим облицима и од саме установе, односно, запослених, и од других корисника, али и од чланова породице. Насиља има више него што су и кориснице и установе у стању да препознају. Саме кориснице лакше препознају, прецизније именују и описују насиље од стране запослених или других корисника у установи, него од стране чланова породице.

У интерпретацији налаза, требало би имати на уму две опште околности. Прва је да просечна популација у Србији, па и популација којој припадају старије жене које су на смештају у установама, ограничавају дефиницију насиља на експлицитно физичко насиље.

Друга је да и сами запослени насиље над старијима перципирају као физичко насиље, док и за њих многи други облици насиља практично остају невидљиви, посебно они који суптилно угрожавају достојанство старије особе. Иако је већина испитаница била сагласна да насиља од стране запослених нема, није им промакло да скрену пажњу на нека понашања или ставове особља који их угрожавају. Оне су то формулисале као опште оцене. Неки од тих примера су:

Нема насиља, али услови су насилни; Нема насиља, али могли би да буду љубазнији;

Не, али услуга је лоша; Некад нас оптерећују да стално морамо нешто да радимо.

Кориснице су препознавале и описивале свађе, вербалне или физичке нападе међу самим корисницима установе. Око 24% испитаница је имало неко искуство са овим видом насиља, било као жртве или као посматрачи.

Када говоримо о насиљу над старијима, важно је и да ли су они „натерани“, односно, под нечијим притиском дошли у установу или је то била њихова лична одлука. Неко други је донео одлуку о доласку старијих жена у дом чак у 63% случајева. Непосредно окружење, пре свега, ужа породица, моћан су фактор који одређује адаптациони капацитет и општи однос, а у првом реду емоционални однос, према домском смештају. Зато је веома битно да се одлука о доласку у дом промисли и подели с нај-

ближима. Посебно је ризично ако жена мисли да је смештена у резиденцијалну установу против своје воље. На тај начин, већ у почетној фази се „отвара фронт“ односно, не успоставља се сарадња. Одлука о доласку у установу коју доносе други генерише осећање незадовољстава и одбачености.

Идентификовани су фактори који, у условима домског смештаја, у највећој мери доприносе доживљају самосталности и контроле над сопственим животом: (а) располагање и управљање имовином, (б) процена сопствене позиције у породици (да ли смета, да ли је чланови породице доживљавају као сметњу), (в) дистрибуција бриге (овај фактор има контроверзну позицију – неким женама „одговара“ да брину, јер су тако укључене у породичне ствари и могу да буду корисне, док друге виде предност смештаја у установу у томе што их је растеретило великог броја обавеза и брига и тако им ослободило значајан лични простор којим могу да располажу по сопственом нахођењу).

Када је реч о породици, не ради се само о историји насиља којем је жена била изложена, већ и о насилном понашању које се према женама наставља и у домским условима. С временом, она по правилу добијају све суровије лице. Основни облици насиља у породичном контексту у прошлости су били сексуално и физичко насиље, а актуелно је присутно економско искоришћавање и психичко насиље. Дешава се и да неке жене одлучују да се одрекну имовине управо да би прекинуле ланац насиља. Кориснице о овом проблему мало или никако говоре са особљем установе.

Анализа новинских чланака из дневног листа *Блиц*, у 2015. години, до новембра, показала је да су у породичном насиљу убијене најмање 33 жене од којих је свака трећа стара 60 и више година. Скоро половину убистава над старијим женама починила су њихова деца и унуци (5 случајева), колико и супружници, а у једном случају, виновник убиства био је зет. У свим забележеним случајевима насиље је у континуитету трајало дуже време и за њега су знали како други укућани, тако и комшије и људи из окружења. Забележена су још најмање три брутална убиства старијих жена која су извршиле особе из локалне заједнице након силовања, пљачке, а у једном случају и због раније нерашчишћених односа, како је у новинама наведено. Од укупно 14 убистава жена, 9 њих се догодило у сеоским срединама. И ови подаци потврђују да је насиље у породици, у коме су жртве старије жене, највише чувана породична тајна, посебно у сеоским срединама, јер на видело излазе само случајеви са смртним исходом.

5. АНАЛИЗА ИЗВЕШТАЈА УСТАНОВА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ О НАСИЉУ НАД СТАРИЈИМА

Центри за социјални рад (ЦСР) у својству органа старатељства имају значајну улогу у организовању заштите и подршке жртвама насиља у породици. Иако насиље над старијим особама у породици није дефинисано као посебни облик кривичног дела насиља у породици, као што је то учињено када је у питању злостављање и запуштање малолетника, и постојећи одредбе дају довољно простора за заштиту старијих жртава насиља. Овлашћења ЦСР се крећу од покретања судског поступка (подношење и кривичних и прекршајних пријава), преко предузимања мера старатељске заштите, до ургентног збрињавања и предузимања других мера породично-правне и социјалне заштите. У вези са свим тим пословима, ЦСР су у обавези да воде евиденцију.

Анализом *Извештаја о раду центара за социјални рад у Србији за 2009, 2010. и 2011, Синтетизованих извештаја о раду центара за социјални рад у Србији за 2012. и 2014.*¹⁸⁾ и *Извештаја Пунолетни корисници у систему социјалне заштите 2014.*¹⁹⁾ констатовали смо да се у периоду 2008–2014, из године у годину, повећава број евидентираних жртава насиља у породици укупно, као и број жртава насиља међу старијима. Како се може видети из Графикана бр. 1 за посматрани период од 7 година, број евидентираних случајева жртава насиља у породици се више него дуплирао (212%) а слично је и код жртвама међу старијим особама (204%).

18) Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2009.годину*, Београд, 2010, стр. 60; Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2010.годину*, Београд, 2011, стр. 54; Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2011.годину*, Београд, 2012, стр. 56; Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2012.годину*, Београд, 2013, стр. 68; Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2014.годину*, Београд, 2015, стр. 42.

19) Републички завод за социјалну заштиту, *Пунолетни корисници у систему социјалне заштите 2014*, Београд, 2015, стр. 27-34.

Графикон бр. 1:
Жртве породичног насиља, укупно и старије особе

Извор: Урађено према Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2009.годину*, Београд, 2010, стр. 60; Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2010.годину*, Београд, 2011, стр. 54; Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2011.годину*, Београд, 2012, стр. 56; Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2012.годину*, Београд, 2013, стр. 68; Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2014.годину*, Београд, 2015, стр. 42.

Удео старијих међу евидентираним жртвама се креће само између 9,9% у 2009. и 12,9% у 2012. години. Међу старијим особама, жртвама насиља, жене су у знатно већем броју жртве у свим посматраним годинама. Удео се креће између 66% и 75%, а у просеку је 71%, односно, више од две трећине жртава међу старијима су жене.

Физичко насиље је најзаступљеније како код укупног броја евидентираних жртава (43%), тако и код старијих жртава (око 50%), потом следи психолошко (по 32%), па занемаривање (20% код укупног броја жртава наспрам 15% међу старијим жртвама). Економско насиље које се иначе веома често појављује у узрасној групи старијих особа, се не евидентира (или не приказује у извештајима ЦСР-а).

Број поступака ЦСР-а за изрицање мера заштите од насиља у породици је веома мали када су у питању како старије жртве, тако и све жртве насиља. У 2012. години евидентирано је 40 поступака, па 59 у 2013. и 45 у 2014. години код старијих жртава. Број кривичних пријава за жртве насиља међу старијима такође је

изузетно мали (34 у 2012, па 22 у 2013. и 50 у 2014. години). Све укупно, у просеку тек код нешто изнад 6% случајева су покренути поступци заштите или поднете кривичне пријаве. Најчешће предлагане и изрицане мере заштите жртава насиља су забрана даљег узнемиравања члана породице и забрана приступа простору где жртва насиља борави, што је у последње три године тренд, а у 2014. години евидентиран је пораст, али се овај податак води у односу на укупан број жртава насиља али не и по узрасним групама.

Међу насилницима, доминирају мушкарци, три до четири пута више, зависно од посматране године. Већина регистрованих насилника су чланови породице. Међутим, недостају подаци ко су насилници над старијим особама. У Извештају ЦСР за 2014. Констатује се да „недостају подаци о ефектима изречених мера и променама квалитета живота самих жртава насиља, као и сврхисходности ових мера у нашим условима и могућности њихове стварне реализације. Мере за исељење насилника из стана или куће се, сигурно је, недовољно користе. Ипак, у већини ЦСР је повећана професионална и стручна одговорност, успостављени су интерни тимови за заштиту жртава насиља (130 ЦСР) у којима су ангажовани одговарајући кадрови, и видљиво је подизање степена професионалног и стручног односа као и знатно унапређеног рада ЦСР као органа старатељства у вези са породичним насиљем.“²⁰⁾

Из анализе евиденције ЦСР о породичном насиљу може се закључити да је међу укупно евидентираним жртвама насиља најмање оних који су из узрасне групе старијих (око 10%). У односу на укупан број старијих особа у Србији, чак и у 2014. години када је евидентиран највећи број жртава насиља (1.505), то је 0,12%. Исто тако, најмањи број поступака за изрицање мера заштите је поднето када је у питању заштита старијих жртава (тек код око 6% случајева).

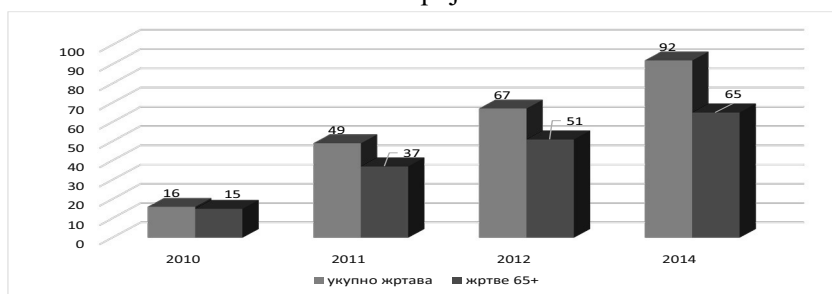
Евиденција о пријављеним облицима насиља и мерама заштите у установама социјалне заштите за смештај одраслих и старијих особа води се од 2008. године. По том питању не заостајемо иза других земаља. На пример, у Аустралији је извештавање о случајевима оптужбе за насиље унутар система дуготрајне заштите уведено у 2007. години, због инцидента насиља у једном од домова за негу старих у земљи.²¹⁾ Из *Извештаја о раду*

20) Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији у 2014. години*, Београд, 2015, стр. 43.

21) Уједињене нације, *Водич за националну имплементацију Мадридског интернационалног плана акције о старењу*, Њујорк, 2008, стр. 96.

установа за смештај старијих у Србији за 2010 и 2011. годину и Синтетизованих извештаја о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2012. и 2014. годину²²⁾ анализирали смо евидентиране жртве насиља, починиоце и поднете пријаве за период 2010–2014 (са изузетком 2013. године).

Графикон бр. 2:
Жртве насиља, корисници установа за смештај одраслих
и старијих

Извор: Урађено према Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2010. годину, Београд, 2011, стр.21-24; Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2011. годину, Београд, 2012, стр. 18-20; Републички завод за социјалну заштиту, Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2012. годину, Београд, 2013, стр.24-26; Републички завод за социјалну заштиту, Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2014. годину, Београд, 2015, стр. 18-19.

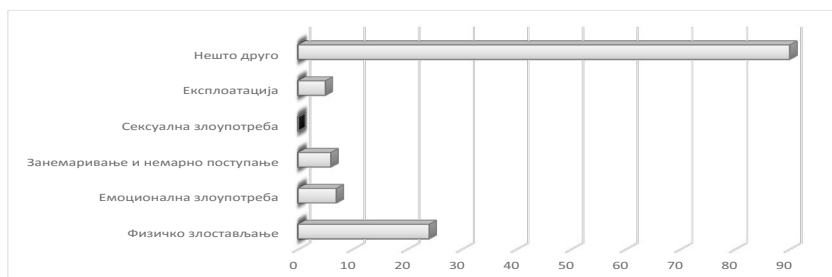
Број евидентираних жртава насиља у односу на број корисника је минималан, али је евидентно да он ипак расте из године у годину. У просеку услуге у установама користи око 11.500 корисника годишње, а број евидентираних жртава насиља креће се од свега 0,14% у 2010. да би у 2014. досегао 0,80%. Жртве

22) Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2010. годину*, Београд, 2011, стр.21-24; Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2011. годину*, Београд, 2012, стр. 18-20; Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2012. годину*, Београд, 2013, стр.24-26; Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2014. годину*, Београд, 2015, стр. 18–19.

насиља су готово у подједнакој мери мушкарци и жене међу старијим корисницима, што је потпуно различито у односу на сва постојећа истраживања насиља према старијима која говоре да су међу жртвама три пута чешће жене. Очито је да је у питању специфичност институционалног живота која се огледа и у овој сфери.

Када су у питању доминантни облици насиља, као што се види у Графикону бр. 3, упадљиво је да запослени у установама највећи број случајева сврставају под „нешто друго”, а при том не дају тумачење шта то тачно подразумева. Потом, по учесталости следи физичко насиље, па емоционална злоупотреба, затим занемаривање, експлоатација.

Графикон бр. 3:
Облици насиља над корисницима у установама

Извор: Урађено према Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2010. годину, Београд, 2011, стр.21-24; Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2011. годину, Београд, 2012, стр. 18-20; Републички завод за социјалну заштиту, Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2012. годину, Београд, 2013, стр.24-26; Републички завод за социјалну заштиту, Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2014. годину, Београд, 2015, стр. 18-19.

Посебно је индикативно да се недовољно препознаје психичко насиље (емоционална злоупотреба) над старијима, мада је оно искуствено у пракси најприсутније.

Графикон бр. 4:
Насилници према полу и починиоцу

Извор: Урађено према Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2010. годину, Београд, 2011, стр.21-24; Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2011. годину, Београд, 2012, стр. 18-20; Републички завод за социјалну заштиту, Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2012. годину, Београд, 2013, стр.24-26; Републички завод за социјалну заштиту, Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2014. годину, Београд, 2015, стр. 18-19.

Евидентирани су и насилници, али формати евидентирања су различити по годинама, што нас је онемогућило да добијемо више информација о њима. Очигледно је да је међу евидентираним насилницима најмање из реда запослених у установи. У Извештају за 2014. годину насилници су евидентирани по три основа: из круга других корисника; запослени или неко други изван установе. У тој години, међу укупно 90 евидентираних насилника, 71 су корисници, 10 запослени, а 9 је других изван установе. Ово нас наводи на закључак да је слична ситуација и у претходним годинама, тј. да се најчешће евидентирају насиља која почине други корисници установе. Недостају подаци да ли међу другим насилницима има и оних из круга сродника.

Из доступних података о предузетим мерама заштите закључили смо да је поднет релативно мали број пријава: у 2010. поднете 4 пријаве – 25% (3 против других корисника и 1 против друге особе изван установе); у 2011. поднете 3 пријаве – 6%, а у 2012. кривичне пријаве против 26 насилника – 39% (25 против других корисника и других особа изван установе, а 1 против запосленог). У 2014. упућена је 31 пријава – 34%, против починиоца органу старатељства, али није наведено против кога. Нису евидентирани исходи пријава.

Иако су и приватне лиценциране установе за смештај одраслих и старијих корисника у обавези да достављају своје годишње извештаје о раду Републичком заводу за социјалну заштиту, и да их учине доступним јавности, извештаји нису доступни нити појединачни, нити њихови синтетизовани. Стога, не знамо да ли они евидентирају пријаве насиља над корисницима, као ни начин поступања у вези са истима.

У евиденцији о пријављеним облицима насиља у установама социјалне заштите за смештај особа са инвалидитетом, у 2014. години, међу 8 евидентираних пријава, није била ни једна која се односила на насиље према старијим особама.²³⁾ Иначе, у 15 ових установа, међу 4.453 корисника у 2014. години, било је и 619 оних са 65 и више година.

Као што се из претходне анализе види, веома је мали број евидентираних жртава насиља које се догађа над старијим особама било да је у питању породично насиље или насиље које се догодило на институционалном смештају, а да насилник није члан породице. Доступна истраживања нам говоре да је обим појаве далеко већи. Веома је мали број покренутих поступака заштите, а заправо, најмање сазнања имамо о ефектима и тих покренутих поступака.

Постоје бројни разлози за непријављивање, односно, непознавање насиља. Многе старије особе које заправо јесу жртве насиља мисле да је то само њихов лични проблем или проблем те породице, па из тог разлога о томе и не говоре. Некада оне нису у стању ни да препознају да се насиље догађа. Није мали број случајева да их је страх од насилника, посебно супружника, или других који врше злоупотребу над њима. Често је доминантан осећај срамоте, нарочито када су деца или чланови ближе породице злостављачи, затим осећај кривице, немоћи или осећај да су на терету, посебно код тешко оболелих и непокретних или материјално зависних од породице. Има и случајева неповерења, када старији сумњају да ће било ко веровати у њихову причу или сумњају у заинтересованост и спремност система да се бави конкретним проблемом и да их ефикасно заштити, односно, казни насилника или га спречи да понови насиље. Неки се осећају изгубљено и једноставно не знају шта треба да раде или где треба

23) Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама за 2014*, Београд, 2015, стр. 21.

да оду по помоћ. Чак и када оду и траже помоћ, а не добију одмах ефикасну заштиту, већ се упућују даље, на друге органе, како би аргументовано доказали злостављање, њих то обесхрабри и одустају од даљег тражења помоћи.

Када је у питању особље које пружа услуге старијима, култура и правила понашања у установи, често условљавају њихов однос према корисницима. Некада немају довољно специфичних знања о родним аспектима старења и родно заснованом насиљу, као и о специфичностима рада са психички измењеним корисницима којих је све више на смештају у установама. Некада услед синдрома изгарања неговатељи врше злостављање старијих а „да тога нису ни свесни“. Установе нису развиле осетљивост на питања суптилнијих форми психичког насиља и небриге, а које не потиче само од других корисника већ и од особља.

На основу свега реченог, нужно је унапређивати, како постојећу законску регулативу, тако и њену примену. Да би се унапредила заштита жртава насиља над старијима и исто превенирало, неки од корака које је неопходно предузети:

- мере за откривање жртава насиља кроз информисање старијих особа о њиховим правима, као и да је насиље недопустиво и оснаживање старијих да исто пријављују (да о њему говоре);
- континуиране едукације стручњака који раде са старијима о родним димензијама старости и специфичним ризицима за насиље;
- по сазнању или пријави, документовати појаву на стандардизованим обрасцима и предузимати брзе и ефикасне мере заштите;
- потребно је континуирано радити квалитативна истраживања појаве, како би иста била комплексније сагледана и на основу истих планирале политике превенције и заштите жртава;
- реализовати континуиране кампање подизања свести опште јавности о појави, последицама и значају реаговања на исту.

ЛИТЕРАТУРА

- Кнежић, Бранислава, „Насиље над старима – друштвено и научно запостављено подручје“, *Журнал за криминалистику и право*, Криминалистичко полицијска академија, бр. 01/2010.
- Економска комисија УН за Европу (UNECE), *Политике старења бр. 2, Родна једнакост, рад и старење*, новембар 2009, превод: Министарство рада и социјалне политике Републике Србије, доступно на https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE-WG.1-4-Ser.pdf
- Манојловић, Петар „Породично насиље над остарелим члановима породице“, *Геронтологија*, Геронтолошко друштво Србије, бр. 01/2000.
- Петрушић, Невена; Тодоровић, Наташа; Врачевић, Милутин, *Насиље над старијим особама – студуја о насиљу у породици*, Црвени крст Србије, Београд, 2012.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2010. годину*, Београд, 2011.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа за смештај старијих у Србији за 2011. годину*, Београд, 2012.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама за 2014*, Београд, 2015.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2009. годину*, Београд, 2010.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2010. годину*, Београд, 2011.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2011. годину*, Београд, 2012.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Пунолетни корисници у систему социјалне заштите 2014*, Београд, 2015.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2012. годину*, Београд, 2013.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду установа за смештај одраслих и старијих у Србији за 2014. годину*, Београд, 2015.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији у 2012. години*, Београд, 2013.
- Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији у 2014. години*, Београд, 2015.
- Републички завод за статистику, *Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији*, Књига 2 – *Старост и пол*, Београд, 2012.
- Русак, Силвиа, *Насиље над старијим особама*, Правни факултет Свеучилишта у Загребу, Загреб, 2006.
- Уједињене нације, *Водич за националну имплементацију Мадридског интернационалног плана акције о старењу*, Њујорк, 2008.

Сатарић, Надежда, Милићевић-Калашић, Александра и Игњатовић, Тања *Обесправљени из незнања – Извештај о мониторингу људских права старијих на резиденцијалном смештају у Србији*, Удружење грађана „Снага пријатељства“- Amity, Београд, 2013.

World Health Organization, Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano, *World Report on Violence and Health*, Geneva, 2002, доступно на: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf

World Health Organization, *Global Status Report on Violence Prevention 2014*, доступно на: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/report/report/en/

Nadezda Lj. Sataric

VIOLENCE AGAINST OLDER PERSONS

Resume

Violence against older persons is violation of fundamental human rights, therefore it is responsibility of society as well, not merely the individual committing violence. It is a phenomenon present in previous social systems and governments, and it is present today, only the motives and believes behind it were different as well as the terms used. There are no reliable data on scope of the phenomenon, since the available researches used various methodologies, and different types of violence were researched. Everyone agrees that the elderly abuse is far more spread than it is registered and researched.

The most frequent type is domestic violence, than institutional, when it comes to the beneficiaries of residential care institutions.

According to social welfare institutions' reports, the number of registered cases increases annually. Among the registered victims of domestic violence, the least are those from age group elderly (between 10% and 13%, depending on year). Comparing to total population of older people 0.12% or less are registered as victim of domestic violence (2/3 are women). Out of total number of registered cases of domestic violence, at only 6% of them procedures for pronouncing protection measures were initiated. There are no records on outcomes of the procedures or measures' effects.

Among older people accommodated in social residential care institutions, violence is registered at 0.14% to 0.80% of the beneficiaries of the institutions, depending on year. Protection measures procedures

were initiated in 6% to 39% of cases. There is a slightly larger number of women among the victims. Available data do not provide precise profile of the offenders, since they are usually listed in the category “somebody else”, than as the beneficiaries and, finally, employees. There are no data on outcomes of the cases when the charges were filed.

Research on violence against women accommodated in social residential care institutions, including privately-owned nursing homes, demonstrated that approx. 24% of the interviewees had some kind of experience with this form of violence, either as victims or observers.

In order to improve protection of the victims of elderly abuse and to prevent abuse it is necessary to undertake:

Measures for identifying older victims via informing older people on their rights, as well as that the violence is unacceptable, as well as empowerment of older people to report it (and speak about it);

Continuous educations of the professionals working with older people about gender aspect of aging and specific risks for violence;

Proper documenting of the phenomenon once it is identified and reported, on standard forms and to undertake fast and efficient protection measures;

Continuous qualitative research of the phenomenon, in order to gain more comprehensive insight and use it to plan prevention and victim protection policies;

Continuous awareness campaigns intended to wider public about phenomenon, consequences and importance of reacting.

Key words: abuse, violence against and neglecting of the older people, gender equality, older women, protection measures.

* Овај рад је примљен 11. 12. 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 16. 06. 2016. године.